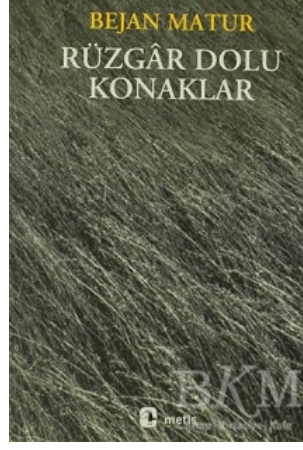

Rüzgâr Dolu Konaklar

İskender Savaşır

"Rüzgâr Dolu Konaklar, Bejan Matur'un dağ rüzgârlarının ürkütücü, ama arı soluğunu getiren şiirleriyle dolu. Yerini bulamamış bir göçün arayışı, kervansaraylara uğramayan, baharat kokulu hanların alacakaranlığında belirip kaybolan gölgelerin içiçe geçen görüntüleri. Ama daha da önemlisi gerçeklerden masallara,masallardan gerçeklere gidip gelen sevgi sürgünü göçebelerin doğanın taşına toprağına sinen acılarını dile getiren şiirler. Düş gücünün mantığıyla Doğu'nun karmaşık yaşantılarını lirik ve masalsı bir dille canlandıran bir imge ve ezgi zenginliği" diyor Cevat Çapan Hocamız, Bejan Matur'un şiirleri için.

Bejan Matur'un kitabına adını veren "Rüzgâr Dolu Konaklar" şiiri ile Nurdan Gürbilek'in "Mırıltıdan Dile" yazısı Defter'in aynı sayısında yayımlandı.Gürbilek, yazısının başında kullandığı kavramlar arasında bir karşıtlık ilişkisi kuruyor: Bir yanda annenin sesinden,ninnisinden, anlamı pek kestirilemeyen mırıltılardan oluşan mahrem, müşfik, biraz da boğucu bir ses evreni...Karşısında uzaktaki şehrin ışıklarıyla, köye yeni gelen Sana yağının ambalajıyla yeni tatlar, ancak ulaşıldığında sahte olduğu keşfedilen serüven olanakları vaat eden toplumsal uzlaşmaların, tarihin dili... Yuva ile yol... Bu ikisi arasındaki ilişki ancak bir kopuş ilişkisi olabilir. Yola koyulmak için yuvadan kopmak, koparılmak gerekir.

Psikanalizden de tanıdığımız bu kutupsallık Bejan Matur'un şiiri giriş için de elverişli bir giriş kapısı oluşturabilir. Ama Nurdan Gürbilek ve psikanalizin hayatın ilk evresine, bilincine geçiş anına yerleştiği bu kopuşu Bejan Matur, hayatın her anını, kendi deyişiyle her konağını belirleyen bir gerilim olarak kavlıyor.

Geldiğimde rüzgâr dolu iki konağa
Günlerce uyudum
Kilimler ve bakırlar arasında.
Rüzgârı sevebilirdim
Kapılar ve pencereler olmasa

On yılım geçti rüzgârla
Üşüdüm her konakta
Konuşmanın ne anlamı var diyordum
İnsanın yankısı olmazsa

İnsanın kendi yankısını taşıyan, sevilebilecekken sevilmemiş rüzgâr Bejan Matur için ikircikli bir anlam taşıyor.

Derinleşen parmaklarımıza dokunan
rüzgâr,
Bir rüzgâr kalmıştı tanıdık olan

Ona bırakmabydık kendimizi
O her şeyi bilen
Her şeyi götüren rüzgâr

Her şeyi bilen, geçmişin uğultusunu taşıyan rüzgâr aynı zamanda insanı mahrum eden, yollara sürükleyendir; belki bu yüzdendir sevilebileceken sevilememesi. Yine de belli belirsiz bir vaat taşır. Rüzgârdı dokunuşlarıyla parçalarımızı toplayacak olan.

Önce rüzgârın anısını taşıdığı yuvadan başlayalım; nedir yuva?

Ayrılmadan daha bir cinayete benzetilen yuvadan yola fırlatılışın sonrasında hayat, onulmaz bir şekilde masalın anısıyla yolun anlan arasında bölünür. Kitap bu iki terim arasındaki uzlaşmazlığı, geçişsizliği vurgulamak istercesine onları yineleyerek sona erer:

An ve masal
An ve masal

Oysa kitaba adını veren ilk şiirin çok daha olgun sesinde söz konusu kopuşun mutlaklığı yumuşuyor, yuva ile yolun, masal ile ânin aynı kumaştan dokunmuş, aynı malzemeye örülmüş olduğu kaydediliyor.

Dogduğumuzda
Bizim için yaptırdığı sandıklara
Gümüş aynalar
Lacivert taşlar
Ve Halep'ten kaçak gelen kumaşlar
Dolduran annemiz
Bir zaman sonra
Bizi koyup o sandıklara
Yol
Rüzgâr
Ve konakları fısıldayacaktı kulağımıza

Burada anne artık bir katil olarak değil, varlığı (belki masalı) kurduğu gibi, o varlığı tarihe (yola) armağan eden özne olarak da görülüyor. Ancak başlangıç anı yine de ayrıcalıklı niteliğini koruyacaktır: Hayal edilen yine de bir imgeden ibaret olduğu söylenemeycek kadar gerçek bir köken... Şöyle de söylenebilir:

Biliyorum orada
ürkütücü başlangıçta
Bir şey bekliyor canlılar
Bir tufan olacak
Her şey toplanacak başlangıçta

Oysa kapandı kapı
Ahı kaldı kalanların

Şiir okumayı benden daha iyi bilen bir arkadaşım, Bejan Matur'un şiirini fazla kadınsı bulduğunu söylemişti. Ne demek bu? Hangi kadın?... Kitapta işittiğimiz ses, tarihi kuran değil savrulan, zorla bir yola koşulan bir öznenin sesi.

Soğuklar başladığında
Atlılar gelmişti bizi almaya

Yaşlı ve tuhaf atlılardı
Korkutmuşlardı bizi
Kar yağmıştı bakışlarına

Ve hiç konuşmadan bizimle
Bakmadan ellerimizin küçüklüğüne
Konaklara götüreceklerdi bizi
Rüzgârla uğuldayan konaklara

Tarihle kurulan bu çapraz ilişkinin kadınlıktan değil, Kürtlük gibi tarihle ilişkisi öteden beri sorunlu olagelmiş bir kimliği taşıyor olmaktan kaynaklandığı iddia edilebilir. Bu iddianın doğru olduğunu düşünmüyorum. Çünkü Kürtlüğün tarih sahnesine mücadelecilik kipinde müdahale etmekte olduğu bu tarihsel anda, savaşı anlasa da Bejan Matur'un özdeşim kurduğu savaşkanlık değil, savaş korkusu... Savaşın sahibi gibi gördüğü babasını yine de sevmeye devam ederken erkek kardeşinin savaş korkusunun yanında durmayı seçiyor:

Gidişin kendisinden artakalan
Her şey, herkes burada.
Ben buradayım
Kardeşlerim yitikliğiyle burada
Annem elbiseleriyle
Erkek kardeşim savaş korkusuyla
Babam burada hiç uyanmış olmasa da
Dünya eksilmiş etrafımda

"Eksiklik" önemli bir kavram Bejan Matur'un anlattığı kadınlığı anlamak açısından... Ama eksilmek, eksilerek yaşamak da bir asla, kökene, belki kadınlığın özüne dönmenin teminatı olmuyor.

Ben azaldıkça kendim mi oluyordum
Başka bir şey, başka biri mi yoksa
Bir başka hayatın olmadığı
Her ânın değiştirdiği doğrusu
Her şey dondu büyücüm
Bir mermer soğukluğu kalıcı olan
Bir de dokunuş. (s. 67)

Hiçbir şeyin karşılığını, dengini bulamadığı bir dünya Bejan Matur'un anlattığı... Çocuklarını yola, tarihe koşan anneler onların acı çekeceğini bilirler.

Ama,

Yalnız kalmayalım diye karanlıkta
Çocukluğumuzu ekleyecek
Avunmamızı isteyecekti o çocuklukla
Sırtımızdan jilette akıtılan kanın
Kanştığı uzun ırmağa
Bırakıldığınızda
Annemiz bu kadarını istemezdi (s. 13)

Ama kadınlık mıdır her şeyin bir eksiklik, eksilme kipinde yaşanma hali? Melekler bile kendi hakikatlerine yabancısıdır:

Bakmaz ki
Bakamaz ki melek
Görmez
Göremez. (s. 52)

Yalnız melekler değil,

Her şey kendinin âhı
Toprak
Taş
Duvar.

Orhan Koçak olsa yolun sunduğu olanakların her zaman ya eksik ya çok fazla olduğunu, bu yüzden her şeyin kendi âhı olarak kalmaya mahkûm olduğunu söylerdi. Doğrudur, genelgeçer olan bu hakikat herhalde , şakımaya başlayabilmek için kimliğini bir eksikliği, yetersizliği örtmek üzerine

kuran erkeklerdense bir ah olarak var olduğunun ötedenberi bilincinde olan bir kadının sesini bekliyordu.

Kürtlütense kadınlığın önemli olduğunu söylemişim. Aynı şeyi Kürtçe için söyleyemeyeceğim. Bejan Matur'un kendisiyle yapılan bir söyleşide "*Galiba şiir her zaman bir tercümedir*" demişti. "*Bu yüzden şiir ölü dilleri gerektirir. Çünkü dilleri bir bir yanılısama içerir. Onları hayatın dili sanırız.*" Yanıldığımızı, hayatın tamamının dil gibi yapılandığını, dilin kendi dışına açılan bir penceresi olmadığını ima ederek...

İzmir'de bu şiir üzerine yaptığım bir konuşmanın sonunda, dinleyicilerden biri, bu şiirin bütün göstergelerin eşdeğer olduğu iddiasına karşı çıktığını söylemek istediğimi sormuştu. O ana kadar bu terimle düşünmek aklıma gelmemişti, ama soru haklıydı. Bejan Matur, söylemleri aşan, hayat, ölüm, yol, yuva, tanrı ve tanrılar gibi kelimelerin ancak işaret etmekle yetinebileceği bir varlık alanı ile irtibar halinde kalmayı deniyor. Siyasetin ve ticaretin güdümübden arınmış bir Kürtçenin – hafızaya terk edilmiş ölü bir anadilin- anısı herhalde bu yüzden önemli onun için. Aynı söyleşide "*Anadilimizde yazdığımız hiçbir şeyi kaybetmediğimizi farzeder ve yanılırız. Oysa şiiri mümkün kılan kaybetmenin kabulüdür*" demişti.

İzmir'de sorulan diğer bir soru da yeni olduğunu iddia ettiğim bu sesin Türkçe şiirde yeni bir atılıma işaret edip etmediğiyle ilgiliydi. Soruyu çok dar bir anlamda, Bejan Matur'un şiirinden etkilenebilip etkilenebileceği anlamında yorumladım. O zaman, Bejan Matur'unkinden çok farklı kaynaklardan beslenmiş olsa da onunkine akraba olduğunu düşündüğüm Birhan Keskin'in şiirini daha okumamıştım. Türkçede Bejan Matur'un şiirinde dile gelen yeniliği işitebilecek kulağa, duyarlılığa sahip tek şairin Melih Cevdet olduğunu, bizim kuşağın ve bizim kuşaktan istifade edebilecek donanımdan yoksun olduğunu söyleyerek soruyu olumsuz yanıtladım.

Değil mi ki, Melih Cevdet daha 1981'de "*Her uyanışında dünyayı baştan yaratan çocuğu Tanrı korusun!*" (Ölümsüzlük Ardında Gılgamış, s. 31) derken, adeta bizim kuşağa hayıflanıyordu. Kendi göbeğini kendi kestiğini sanan anababasından, hayali kökeninden, tanıdığı olamayacağı geleceğinden kopmuş bir kuşak... Her kuşağın serüvenini ancak tanrıların ve tanrıların gözetebileceğini bilemedik. Çünkü yalnız yakın geleneğimiz değil, uzak geleneğimiz de yalnız iki seçenek sunarak bizi yanıltıyordu. En yetkin ifadesini belki bilimsel dünya görüşünde bulan radikal ateizm kutsal olanın var olmadığını iddia ederken kitaplı dinler de kutsal olanın ne olduğunu bildiklerini iddia ediyorlardı; her ikisi de şiire üç aşağı beş yukarı aynı derecede uzak bir tavır alarak... Muhammed gibi Platon da şairleri kendi ütopyasından sürmüştü. Geri çekilmiş, kaybolmuş, kaybedilmiş tanrıların varlığını sezemezdik.

Yapraklar gözleridir meşenin
Diyenlerin ardından
Tanrımız da
Gizlendi mağaraya

Oradan üfledi ölümü
Denizin dibindeki karanlıktan

Hoş geldin Bejan Matur, hoş bulasın. İnandığın bütün tanrılar seni korusun

Rüzgar Dolu Konaklar / Bejan Matur / Avesta Yayınları / 112 s.

Bejan Matur'un şiirleri

Rüzgâr Dolu Konaklar

"Rüzgâr Dolu Konaklar, Bejan Matur'un çağ rüzgârlarının ürktüücü, ama arı soluğunu getiren şiirleriyle dolu. Yerini bulamamış bir göçün arayışı, kervansaraylara uğramayan, baharat kokulu hanların alacakaranlığında belirip kaybolan gölgelerin iç içe geçen görüntüleri. Ama daha da önemli gerçeklerden masallara, masallardan gerçeklere gidip gelen sevgi sürgünü göçebelerin doğanın taşına toprağına sinen acılarını dile getiren şiirler. Düş gücünün mantığıyla Doğu'nun karmaşık yaşantılarını lirik ve masalsi bir dille canlandıran bir imge ve ezgi zenginliği" diyor Çevat Hocamız, Bejan Matur'un şiirleri için.

ISKENDER SAVAŞIR

Bejan Matur'un kitabına adını veren "Rüzgâr Dolu Konaklar" şiiri ile Nurdan Gürbilek'in "Mirıldan Dile" yazısı Defter'in aynı sayısında yayımlandı. Gürbilek, yazısının başlığında kullandığı kavramlar arasında bir kaçışlık ilişkisi kuruyor. Bir yanda annenin sesinden, ninnisinden, anlamı pek kestiremeyen mirıldardan oluşan mahrem, müflik, biraz da boğucu bir ses evreni... Karşısında uzaktaki şehrin ışıklarıyla, köye yeni gelen Sana yağın ambalajıyla yeni tatlar, ancak ulaşıldığında sahte olduğu keşfedilen serüven olanakları vaat eden toplumsal uzlaşmaların, tarihin di- li... Yüze ile yol... Bu ikisi arasındaki ilişki ancak bir kopuş ilişkisi olabilir. Yola koyulmak için yuvadan kopmak, kopa-

nişmek gerekir. Psikanalisten de tanıdığımız bu kurtuluş Bejan Matur'un şiiri giriş için de elverişli bir giriş kapısı oluşturabilir. Ama Nurdan Gürbilek ve psikanalizin hayatın ilk evresine, bilincine geçiş ânaına yerleştirdiği bu kopuşu Bejan Matur, hayatın her ânını, kendi değişimi her konakını belirleyen bir gerilim olarak kavıyor.

Geldüğünde rüzgâr dolu ilk konaka
Günlere uyudum
Kilimler ve bakurlar arasında.
Rüzgârın sevebildiğim
Kapılar ve pencere der olmasa

On yılın geçti rüzgârla
Uçtüm her konakta
Konuşmanın ne anlamı var diyordum
İnanım yankısı olmasa

İnsanın kendi yankısını taşıyan, sevebilecekti sevilmemiş rüzgâr Bejan Matur için ikircikli bir anlam taşıyor.

Derinleşen parmaklarımızın dokunan rüzgâr,
Bir rüzgâr kalmıştı tanıdık olan
Ona bırakmalıydık kendimizi
O her şeyi bilen
Her şeyi götüren rüzgâr

Her şeyi bilen, geçmişin uğultusunu taşıyan rüzgâr aynı zamanda insanı mahrum eden, yollara sürükleyendir; belki bu yüzden sevebilecekti sevilmemesi. Yine de belli belirsiz bir vaat taşıyor.

Rüzgârı dokunmuşlarıyla parçalarını toplayacak olan

Önce rüzgârın anısını taşıdığı yuvadan başlayalım; nedir yuva?

Ayrılmadan daha

Toplaşır gölgesine annemizin
Fısıldaşırılık aramızda
Tanım n'olur başıyla
Evinizi başıyla tanım n'olur
Dokunma soframıza
Orada gülebiliyoruz ancak
Orada adamacılı susuyoruz
Orada ağzımız bizim obuyor
Dokunmasak da

Demek ki korku, ayrılığın, parçalanmanın korkusu yoktan önce; yuva, kendi içinde kendi çözüldüğünün tohumlarını barındırıyor. Nispeten daha eski olduğuna tahmin etmişim kısa şiirlerinden birinde Bejan Matur da başlangıç âna ile yol arasındaki kopuşu mutlaka, hatta vahşi terimlerle anlatıyor:

Ben bir masaldan çıldırdım
Yalnızca annemin bildiği
Ve bilen herkesin
Annem tarafından öldürüldüğü bir masaldan
Annem katildi

Gençliğin, acı çaresizliğin hissedildiği bu şiirde geçmişin uğultusunu taşıyan, her şeyi götüren, dokunmuşlarıyla parçalarını toplayacak rüzgârın sesi işitilmez.

Tüm anlamların gizlendiği bir yer olmalıydı
Masalı ve yüzümü eksik bırakan
Annemi katil yapan göz o yerdeydi

Bir cinayete benzetilen yuvadan yola fırlatılmış sorusunda hayat, oluşmaz bir şekilde masalın arısıyla yolun anları arasında bölünür. Kitap bu iki terim arasındaki ilişkiyi, geçişsizliği vurgulamak istemesine onları yineleyerek sona erer:

An ve masal
An ve masal

Oysa kitaba adını veren ilk şiirin çok daha olgun sesinde söz konusu kopuşun mutlakağı yumuşuyor, yuva ile yolun, masal ile ânın aynı kumaştan dokunmuş, aynı malzemeyle örülmüş olduğu kaydediliyor.

Doğduğumuzda
Bizim için yaptırıldığı sarıktılara
Giymiş ayınlar
Lacivert taşlar
Ve Halep'ten kaçak gelen kumaşlar
Dolduran annemiz
Bir zaman sonra
Bizi koyup o sarıktılara
Yol
Rüzgâr
Ve konakları fısıldayacak kulaklığımıza

Burada anne artık bir katil olarak değil, varlığı (belki masalı) keşfedildiği gibi, o varlığı tarife (yola) armağan eden özne olarak da görülüyor.

Ancak başlangıç âna yine de ayrıcalıklı niteliğini koruyacaktır: Havalı edilen yine de bir imgecen ibaret olduğu söylene- meyecek kadar gerçek bir köken... Şöyle de söylenebilir:

Biliyorum orada
ürktüücü başlangıçta
Bir şey beliyor canlılar
Bir tulan olacak
Her şey toplanacak başlangıçta

Oysa kapandı kapı
Aht kaldı kalanların

Şiir okumayı benden daha iyi bilen bir

arkadaşım, Bejan Matur'un şiirini fazla kadını bulduğunu söylemişti. Ne demek bu? Hangi kadın?...

Kitapta işittiğimiz ses, tarihi kuran değil savrulan, zorla bir yola koşulan bir öznenin sesi.

Soğuklar bağlaçlarında
Atlar gelmişti bizi almaya
Yağlı ve tuhaf atlılardı
Korkunmuşlardı bizi
Kar yağmıştı bakışlarına

Ve hiç konuşmadan bizinde
Bakmadan ellerimizin küçüklüğüne
Konaklara götüreceklerdi bizi
Rüzgârla uğuldayan konaklara

Tarihle kurulan bu çarpış ilişkisinin kadınlıktan değil, Kürtlük gibi tarihe ilişkisi öteden beri sorunlu olagelmış bir kimliği taşıyor olmaktan kaynaklandığı iddia edilebilir. Bu iddianın doğru olduğunu düşünmüyorum.

Çünkü Kürtlüğün tarih sahnesine mücadelecilik kipinde müdahale etmekte olduğu bu tarihsel anda, savaş anılsa da Bejan Matur'un özdesim kurduğu savaş-katlik değil, savaş korkusu... Savaşın sahibi gibi gördüğü babasının yine de sevmeye devam ederken erkek kardeşinin savaş korkusunun yanında durmayı seçiyor:

Gidişin kendisinden artıkalın
Her şey, herkes burada.
Ben buradayım
Kardeşlerin yitkiliğiyle burada
Annem elbiseleriyle
Erkek kardeşim savaş korkusuyla
Baban burada hiç uyanmış olmasa da
Dünya eksilmiş etrafında

"Eksiklik" önemli bir kavram Bejan Matur'un anlattığı kadınlığı anlamak açısından... Ama eksilmek, eksilererek yaşamak da bir asla, kökene, belki kadınlığın ösine dönmeyi teminatı olmuyor.

Ben azalırken kendim mi oluyordum
Başka bir şey, başka biri mi yoksa
Bir başka hayatı olmadı
Her ânın değiştirdiği doğrusu
Her şey dondu büyüdü
Bir mermer soğukluğu kalış olan
Bir de dokunmuş... (s. 67)

Hiçbir şeyin karşılığı, dengini bulmadığı bir dünya Bejan Matur'un anlattığı... Çocuklarını yola, tarife koşan anneler onların acı çekeceğini bilirler. Ama,

Yalnız kalmayalım diye kararlarda
Çocukluğumuzun okuyacak
Avunmamız isteyecekti o çocuklukla
Sirtimizden piletik aktılan korım
Karşıtı uzun armağın
Bırakılmışızla
Annemiz bu kadarını istemedi (s. 13)

Ama kadınlık mıdır her şeyin bir eksiklik, eksilme kipinde yaşanma hali? Melekler bile kendi hakikatlerine yabancıtır:

Bakmaz ki
Bakmaz ki melek
Göremez
Göremez. (s. 52)

Yalnız melekler değil,

Her şey kendinin âhi
Toprak
Taş
Dovar.

Orhan Koçak olsa yolun bulunduğu olanakların her zaman ya eksik ya çok fazla olduğunu, bu yüzden her şeyin kendi âhi olarak kalmaya mahkûm olduğunu söylendi. Doğrudur, genel geçer olan bu